

Täällä

Pohjan

tähtien

alla

ANNITLINNA
VÄINÖLINNA

1-2-3
WSOY

VÄINÖ LINNA

*Täällä
Pohjantähden
alla 1-3*

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

Romaanitrilogia ilmestyi ensimmäisen kerran
vuosina 1959, 1960 ja 1962.

© Väinö Linnan oikeudenomistajat

ISBN 978-951-0-43572-4

Painettu EU:ssa

WSOY 2018

TÄÄLLÄ
POHJANTÄHDEN ALLA

I

Ensimmäinen luku

I

ALUSSA OLIVAT SUO, KUOKKA – JA JUSSI. SUO OLI AUTIO, KESKELTÄ melkein puuton neva, jonka veden vaivaamasta kamarasta nousi vain jokin kitukasvuinen käkkyrämänty, vahvakaarnainen ja tasalstvainen pieni vanhus. Jussi liikkui suolla, pysähdellen, katsellen, tarkkaillen ja arvioiden. Hän otti seipään, tarkasti huolellisesti että näkijöitä ei ollut, ja kaivoi sitten sillä kuopan suon pintaan. Sellaisia kuoppia hän teki useaan kohtaan, mutta aikansa niitä tarkasteltuaan hän peitti ne huolellisesti ja vilkaisi aina välillä ympärilleen niin kuin jotakin peläten. Mahtoiko hän olla aarteensintäpuuhissa? Vanhat ihmiset olivat kyllä puhuneet että suolla olisi joskus palanut virvatulia.

Jussi lähti hiljaiseen kävelemään suon reunaan. Erästä kohdasta alkoi pieni luonnonpuro kuljettaa suon sameita vesiä etäämmällä olevaa järveä kohti. Paikoitellen puron rannat olivat alavia, ja nähtävästi niille joskus runsaslumisten talvien jälkeen nousi vesi muodostaen noista kohdista jonkinlaisia tulvaniityn tapaisia. Jonkin matkaa puron vartta kuljettauan Jussi pysähtyi. Puro läpäisi siinä pienen mäen ja sen uoma muuttui kuruksi, jonka pohjalla olevien kivilouhujen välissä vesi piti pientä solinaa. Jussi tiesi vanhastaan tämän paikan, niin kuin sen tiesivät muutamat muutkin ihmiset. Se oli niin tunnettu että sillä oli nimikin. Nimen oli varmaan antanut joku leikkisä ihminen, sillä paikkaa sanottiin koskeksi. Mikä koski se nyt oli. Keväisin siinä saattoi olla vähän enemmän eloa ja kohinaa, mutta muulloin vesi vilkastui siinä vain vähäisen, kivien, risujen ja turpeiden välistä tietään etsiessään.

Taas Jussi otti seipään, nyt oikein vahvan kangen ja alkoi sillä koetella kiviä. Jotkut niistä liikkuiivat helposti. Ja Jussi oli hyvillään, sillä hän toivoi sitä.

Lopulta hän lähti, mutta suon reunassa hän vielä pysähtyi ja jäi katselemaan. Vakava, arvioiva katse kiersi vielä kerran vuosituhantiseen hiljaisuuteensa vaipuneen suon, ja sitten hän kääntyi ja lähti, eikä enää katsonut taakseen. Hän käveli pitkin vanhan talvitien pohjaa, kolmissakymmenissä oleva, vakavakatseinen ja tiukkailmeinen mies.

Pappila sijaitsi pienen järven rannalla kylän laidassa. Päärakennus oli iso, helmenharmaaksi maalattu ja vahvoilla ponttilaudoilla vuorattu. Sen verannan laudoitus oli leikkauksilla koristettu. Jussi ei mennyt sisään verannan kautta. Hän ei ollut kulkenut siitä milloinkaan, vaikka oli ollut pappilassa pikkupojasta asti. Sillä Jussi ei ollut pappi, eipä edes lukkarikaan,

eikä papin sukulainen. Hän oli pappilan vuosimies, ja siksi hän meni sisään keittiön portaista.

Hän näkyi aristelevan jopa tätäkin tietä. Keittiössä hän otti nöyrästi lakin päästään ja sanoi pöydän ääressä alkusyksyn sunnuntai-iltapäivää nojaillen kuluttavalle palvelijalle:

– Onko rovasti tullu?

– Mitäs sillä teet?

– Olis asiaa. Menisikkös kysyyn ottasko se vastaan.

Palvelija lähti ja Jussi jäi odottamaan. Hän oli selvästi hermostunut. Palvelija palasi ja sanoi laiskasti:

– Me työhuoneeseen.

Piika tuntui olevan täällä niin kuin kotonaan, mutta Jussi sen sijaan oli levoton ja aristeleva. Hän meni saliin. Sen ikkunoiden pitsiverhot olivat alhaalla ja huoneessa vallitsi hämärä. Jussi näki vain epämääräisesti huonekalujen lakan kiillon ja jonkin peilin välähdyksen. Hän ei oikein rohjennut huonetta tarkkaillakaan. Se olisi tuntunut vähän samanlaiselta kuin olisi katsonut Jumalaa silmiin röyhkeästi ja hävyttömästi. Hän koputti oveen ja astui sisään sitten kun oli kuullut sen takaa epämääräisen äännähdyksen. Rovasti oli juuri noussut sohvalta, ja hänen kasvoillaan oli vasta unesta heränneen ihmisen hajamielinen ilme, johon sekaantui pieni tyytymättömyyden vivahduskin.

– No. Mitä Johannes?

Rovasti lähenteli eläkeikää. Oli jo luonnostaankin laiska ja vanhuutnaan laiskiintunut yhä enemmän. Tukevan ruumiin kahden puolen roikkuivat veltot kädet ilmaisten asennollaan tarpeettomuuttaan.

Jussi seisoi ovipielessä. Olemuksesta paistoi nöyrä arkuus läpi väkinäisen ja pingottuneen päättäväisyyden:

– Herra rovasti. Olis semmosta asiaa... Minä ny näin pyhäpäivänä...

Jussin oli vaikeata sanoa asiaansa, ja rovastin väsynyt tyytymättömyys lisääntyi.

– Minä olen ajatellu... Kun näin naineena on vuosimiehenä semmosta. Jos rovasti antas minulle sen suon.

Rovastin uneliaassa olemuksessa liikahti pienen naurahduksen hymäys.

– Voi hyvä poika... Mitä sinä sillä suolla teet?

Jussi oli edelleen rovastille hyvä poika, vaikka oli täysi mies ja hiljakoin mennyt naimisiin. Hän värähti vähäisen. Levottomuus lisääntyi.

– Minä ottaisin sen ylös.

– Ottaisit ylös. Kuinka niin?

– Minä ajattelin semmosta...että oikein torpan... Jos herra rovasti antais tehdä...

Rovastin ilme muuttui yhä tyytymättömämmäksi. Se johtui siitä, että hänen täytyi ruveta puolinukuksissa ajattelemaan.

– Älä hyvä poika puhu sellaisia... Raakaan suohon torpan? Ja mikä sinun tässä on ollessa?

Mies taisteli itsensä kanssa. Näkyi selvästi, että rovastin kiusaaminen oli hänestä vaikeata, mutta silmiin ilmestyi kuitenkin päättäväinen ilme:

– Ei mikään... Mutta kun on perheellisen vähän semmosta... Ja minä ottaisin mielelläni... Tällai vuosimiehenä ei oikein saa mitään. Ei pääse niin kuin yrittään. Mutta torpassa saisi kokoon enemmän.

Rovasti naurahti:

– He, he... Enemmän kokoon. Sinä olet yrittänyt kokoon pienestä pojasta saakka.

Sitten rovasti meni vakavaksi:

– No... Se on oikein. En minä sillä. Hyvähän se on. Mutta oletko sinä nyt ajatellut tarpeeksi? Milläpä sinä? Se vie vuosia. Mitä sinulla nyt onkaan? Sinulla on minun hallussani...no...ei tuhatta markkaa, ja vaimolasi vähäisen. Ei se suo elätä sinua vuosiin.

– Minä olen ajatellu sillai... Että jos Alma sais käydä työssä ja minä tekisin siellä. Paitti taksvärkkipäivät.

Jussi tunsi helpotusta nähdessään, että rovasti nyt heräsi ja paneutui asiaan.

– Enhän minä... Miksi minä en antaisi. Mutta ajattele... Työkalut, hevonen...karjaa...rakennukset. Ei hyvä poika. No eipä sillä. Onhan niitä tehty ennenkin, ja kyllähän sinä siinä seisot missä joku toinenkin.

– Jos vaan luvan annatte, niin muuta minä en tarvitte.

– He, he... No mene, hyvä poika... Tee tahtosi jälkeen.

Pienien silmien levoton ilme muuttui tuikkeeksi, ja kasvot lientyivät vaivoiin salattuun hymyyn:

– Saanko minä vaikka koko suon? Ja ne ojan varret...

Rovasti hymähti suopeasti toisen innolle, ja sanoi:

– Ota ota... Niin paljon kuin jaksat. Mutta kunhan nyt saat edes yhden syrjän.

– Kuinkas sitten vuokrasopimuksen laita on?

– Myöhemmin...myöhemmin... En minä sinua kiristä... He, he...

– Noin... Kiitoksia sitten... Minä kyllä...

Rovasti muuttui vakavaksi:

– No. Mitäpä siitä? Mutta muista, ettei sinun työsi merkitse mitään, ellei sillä ole siunausta. Sitä tarvitaan...sillä se...siunaus...sano...

Jussin kasvot vetäytyivät evankelis-luterilaisen uskonnon arvon mukaiseen totiseen ilmeeseen ja suu myönteli epämääräisesti rovastin mieltäpitemen oikeaksi. Sitten hän lähti ja ehti vielä ovella nähdä, miten rovasti jo katsoi sohvaansa hänet ja hänen suonsa unohtaneena.

Jussi meni yli pihan ja yli tien omaan pirttiinsä. Se oli vanha malkakattainen rakennus, ryhdistään horjahtanut ja kauan asumattomana ol-

leena muutenkin ränsistynyt. Savupiipun tiilet harittivat irrallisina piipun päässä, ja olipa niistä yksi pudonnut katollekin murentuen siinä hiljaiseen. Rakennuksessa ei ollut kuin tupa, ja toisessa päässä harva lautaeteinen.

Siinä mökissä Jussi ja Alma sinä iltana tekivät suunnitelmiaan. Laskettiin rovestin takana olevia rahoja ja sitä, mihin kaikkeen ne riittäisivät, ja ne tuntuivat riittävän ihmeellisesti. Olihan heilläkin mielikuvitusta, ja huolimatta ankarasta arkisesta kuristaan se tällaisena hetkenä oli murtaa kahleensa.

Jussi meni eteiseen. Siellä vihtojen ja taikinakaukalon takana oli piilossa kuokka ja lapio. Ja niiden takana vielä paremmin piilossa oli vanha käytetty rattaiden akseli. Se oli huutokaupasta huudettu, kaksi vuotta sitten, ja iltahämärissä tuotu tänne pappilan nurkkiin. Sitä ei kukaan ollut saanut nähdä, sillä se olisi paljastanut jotakin. Nimittäin tämän unelman, joka nyt oli alkanut toteutua ja josta jo tuon akselinkin olemassaolo ilmaisi, ettei se ollut hetkellinen pähänpisto.

Jussi otti kuokan ja koetteli sen terää. Hän oli malttamaton ja olisi mielellään jo alkanut.

Alma oli viisi vuotta Jussia nuorempi. Hän oli hiljainen, mutta siitä huolimatta sisäisesti eloisa nainen. Hänellä oli lämmin, ruskea katse, ja tänä iltana se oli entistä lämpimämpi.

He makasivat kauan valveilla, ja vasta nyt Jussi kertoi kaiken Almallekin. Kuinka kenenkään mieleen ei ole tullut että sitä koskea alentamalla suon kuivaus tulee jokseenkin vaivattomaksi. Ja kuinka juuri se mäki on sopiva paikka rakennuksille. Ja se suo on maana erinomaista. Ei siinä ole sammaltakaan juuri yhtään. Vesiruohon alla on heti musta, voimakas multa.

– Mutta sopimus on tehtävä ennen kuin se huomaa sen.

Vuoden 1884 eräs syyskuinen yö pimeni. Hiljaisuus mökin ympärillä oli rikkumaton. Se laskeutui niin kuin kuuntelemaan noiden ihmisten onnea! Että mitä ne sillä nyt ollenkaan tekevät.

II

SUMUISENKOSTEANA JA VIELÄ hämäränä syysaamuna Jussi sitten saapui suon laitaan työkaluineen. Tunnin miettiminen vastaa usein viikon työtä, ja Jussikin seiso i kosken partaalla pitkän tosin hiljaisena ja mielteliäänä. Itse työstä hänellä ei tosin ollut mitään miettimistä. Sen jälkeen kun rovasti oli hyväksynyt hänen suunnitelmansa, hän oli viettänyt kaikki vapaa-aikansa suolla kuljeksien. Työsuunnitelma oli tänä aikana hahmottunut valmiiksi, sillä kuvan mukaiseksi luoja luo. Mutta Jussin mieli viipyi tuossa kuvassa niin kuin mitaten matkaa olevan ja tulevan valillä. Aineen oli muututtava hengen kuvan mukaiseksi, ja kohtalo oli taluttanut suolle tämän miehen ja sanonut: Ille faciet.

Hän otti raskaan rautateräisen puulapionsa ja laskeutui kuruun kosken alle. Sitten hän asetti lapionterän maahan, painoi jalkansa kannan päälle ja rytkäytti ruumiinpainollaan lapion maahan, samalla kun suusta purkau-
tuivat ähkäisyn sekaiset puoliääneen lausutut sanat:

– Ja to...os...ta se alkaa.

Niin se alkoi. Saven tahrimana, märkänä tihkusateesta ja hiestä mies uurasti ojassa. Ja vähitellen se syveni ja puhdistui, kunnes sitten tuli eteen kivikko. Se vaati jo muutakin kuin hartioita. Täytyi olla myös jotakin niiden yläpuolella, ja Jussilla kyllä oli aivan riittävästi näihin pulmiin. Hän teki seipäitä ja kaljuja, ja niillä alkoivat kivet nousta penkalle. Ja kun tuli esiin sellainen, jolle eivät voimat riittäneet, se täytyi kaivaa syvemmälle tai koettaa siirtää sivuun.

Melkoisen suuriin kiviin Jussin voimat kyllä riittivät. Hän ei tosin ollut mikään suuri mies, mutta hänen ruumiinsa oli vanterra ja lujatekoinen, ja mikä tärkeintä, siinä eli ja vaikutti henki, joka otti siitä kaiken irti. Kun ponnistus kohosi katkeamispisteeseen, kun ruumiin jokainen säie värisi antaen viimeisenkin voimanrippeensä ja kun sitä vielä vähän tarvittiin lisää, niin jostakin ihmeellisestä salareservistä sitä vielä hitunen riitti. Miehen silmiin ilmestyi tumma seisova ilme ja suupielet vetäytyivät jonkinlaiseen kireään irviin, jossa sävähti melkeinpä jotakin julmaa, ja kivi pyörähti penkkaa ylös.

Keskipäivän aikaan hän meni eväilleen, otti kontin kuusen oksasta ja alkoi syödä. Oli leipää ja piimää sekä keskikokoisen suolalahnan puolikas. Kala oli tuohisessa voirasiassa niin kuin parempikin särvin. Alma olisi kyllä hankkinut siihen voita, mutta jo arasti esitetty ehdotuskin nosti rypyt miehen silmien väliin. Sinisessä, vahvalasisessa pullossa oleva piimäkin oli vedellä jatkettua. Sillä Jussi oli nuuka. Sellainen hän oli ollut aina, ja nyt vielä enemmän, kun suo vaati vuosiksi miehen tuottamattoman työn. Mutta mustaa ruisleipää oli riittävästi, ja hän söi sitä säästämättä. Ei sen vuoksi ettei olisi sitä arvostanut, vaan koska tiesi etteivät kivet muuten nousisi ojasta. Syödessään hän ajatteli näitä asioita ja niiden mukana häivähti hänen mieleensä epämiellyttävä, kiusallinen tunne. Se johtui siitä tiedosta, että ihmiset tunsivat hänen nuukuutensa. Hän tiesi että häntä jopa vähän irvisteltiin siitä asiasta. Kukaan ei kuitenkaan tosissaan pyrkinyt loukkaamaan, sillä Jussin naurettava nuukuus oli vain yksi huomattava lisäpiirre siihen kuvaan, joka ihmisten mielessä Jussista oli. Tunnettiinhan hänet muutenkin. Esimerkiksi työmiehenä, jonka rinnalla pysyminen oikeutti miehen kehaisemaan itseään sellaisen seikan vuoksi. Lisäksi tiedettiin että Jussi sieti yhtä ja toista, mutta ei mitä tahansa. Yksi ainoa tapaus oli sen osoittanut. Jussi oli kerran joutunut sivullisena kylätappeluun. Oli rähinöity naapurikyläläisten kanssa maantiellä, ja joukot olivat jo erillään. Jussi tuli kirkonkylästä päin ja joutui kävelemään naapurikylän poikien joukon lävitse. Hänellä ei tappeluun ollut mitään osaa, mutta kun hän

kerran oli pentinkulmalainen, päättivät naapurit lyödä häntäkin. Mutta kun Jussi sen huomasi, hän otti tienvierestä seipään ja tuli joukon halki. Kaksi ensimmäistä päällekövijää saivat Jussin seipästä kajahtavan iskun ja pyörtyivät, jolloin kalvennut vapisevahuulinen Jussi sai kulkea rauhassa läpi joukon. Ja mököttävällä vapisevalla äänellä tulivat Jussin sanat, jotka olivat sen sävyiset että niitä uskottiin:

– Minä...en kellekkään...mitään. Mutta minuun ei kajota.

Joskus nuorempana, alle kaksikymmenvuotiaana hänessä ilmeni oi-reita leveämpään elämäntapaan, olipa jonkin kerran humalassakin. Sitä ei kuitenkaan jatkunut kauan, ja ennen pitkää Jussi oli raitis ja vakaa nuorimies, ja jo siitäkin syystä yksinäinen. Kaikki tuollainen oli saanut Jussin eräänlaiseen hiljaiseen vastarinta-asenteeseen kylää ja kyläläisiä kohtaan. Niinpä hän noiden mieleen nousseiden kiusallisten ajatusten vuoksi vastasi nytkin niin kuin kyläläisten yhteiseen hymyyn: – Mistä meikäläinen sitten säästäs jollei syömisestä.

Hän oli oikeassa. Sellaistakin oli aikoinaan olla suomalainen.

Mies painui uudestaan kuruun. Kangistunut ruumis oli aluksi vastahakoinen, mutta kun rohtiminen paidanselkämys sitten alkoi höyrytä, toimi kone jälleen.

Ennen routaa Jussi sai kosken avatuksi. Se ei vielä kylläkään riittänyt lopulliseen tarkoitukseen, mutta se poistaisi kevättulvan vaaran puron reunoilta. Hän voisi sitten vähitellen vielä sitä syventää, niin että se kykenisi vetämään suon vedet kuiviin. Ja vielä samana syksynä hän ehti tekemään puron rannasta vähän maata. Se oli helppoa, sillä hän sai sen osaksi suoraan kyntää pappilan hevosella. Vanhalla tulvaniityllä ei ollut puita.

Siihen saisi perunaa ja vähän ohraakin. Eihän se nyt vielä paljon merkinnyt, mutta säästi se pari Alman työpäivää, joita ei enää ensi vuonna tarvitsisi tehdä pappilaan perunamaan vuokrasta. Jussi keräsi maalleen risuja ja lehtiä ja poltti ne saadakseen tuhkasta lannan korviketta. Eikä hän olisi ollut Pappilan Jussi, ellei olisi kulkenut pitkin talvitiennaata lapioineen ja kerännyt siitä vanhaa maatunutta hevosenlantaa pellolleen. Kaikki kotioppain.

Kun pakkanen sitten lopetti maatyön, alkoi puunkaato. Hän raivasi puron varsia pellonpohjaksi, kunnes metsä muuttui liian sankaksi. Meni hän kuusikkoonkin jonkin matkaa, sillä siitä sai rakennushirsiä.

Aamusta iltaan, päivästä toiseen kajahtelivat kirveeniskut kuuluen toisinaan kylään saakka, sillä suo sijaitsi aivan lähellä kylää. Ja yksi ja toinen poikkesi katsomaan Jussin työmaata. Jotkut tajusivat Jussin tarkoitukset täysin ja huomauttivat, kuka ihailen, kuka hiukan ääni kateudesta särähtäen:

– Mutta sehän on erinomanen torpanpaikka. Kunnei tota koskenalennusta ole kukaan ennen huomannu. Kas kunnei se itte ole ottanu sitä ylös.

Jussi myönteli kyllä paikan edullisuuden, mutta osasi myös huomauttaa, että työtä siihen siitä huolimatta täytyy tehdä. Eikä sitä kukaan kieltänyt. Sitten tuli Jussia katsomaan myös Kylä-Pentin vanha isäntä. Muiden kanssa keskustellessaan Jussi ynähteli sanojaan vain työnsä ohessa välinpitämättömänä ja haluttomana, mutta tätä miestä hän tervehti kunnioitavasti ja lopetti työnsä keskustelun ajaksi. Sillä Pentin isäntä ei ollut pelkästään ihminen, hän oli kansantaru. Häntä sanottiin Suo-Keisariksi, tai sitten vain Keisariksi. Hän oli nimittäin kuokkinut elämänsä aikana peloksi Pentin suuren suon. Siitä hän oli saanut herrojen hommaaman rintamerkin. Vaikka hän vielä eli, puhuttiin hänestä niin kuin jostakin Pyhästä Yrjänästä. Muun muassa hänen kuokkimisurakkansa olivat ihmisten mielikuvituksessa kasvaneet sellaisiin mittoihin, että ne jo ajat sitten olivat ylittäneet ihmisen mahdollisuudet.

Kun Keisari oli kuullut, että Pappilan Jussi oli myös suonraivauspuuhissa, saapui hän niin kuin maineensa oikeuttamana tarkastamaan työmaata. Keisari oli kookas ja suora mies vielä vanhanakin. Hän kyseli ja katseli. Jussi selitti kunnioittavasti:

- Tosta minä olen meinannu noin päin.
- Et sinä sitä sillä lailla tee.
- Kuinkas se sitten...
- Sinä teet sen toisella lailla.

Ja Keisari sanoi sitten kuinka se tehdään. Nöyryydessään Jussi ei huomannut, että muutos oli aivan yhdentekevä. Mutta Keisari kyseli, hyväksyi ja hylkäsi.

- Tosta sinä sen panet meneen.

Muilta Jussi ei sellaisia neuvoja olisi ottanut vastaan. Merkityksettömiähän ne olivatkin, mutta sen sijaan oli paljon merkitystä sillä kun Keisari sanoi:

- Tulet keväällä hakeen multa lehmävasikan ja karittaparin.
- Kiitoksia... mutta... mitä isäntä... kyllä minä niin kun rahallakin...
- Sinä kuulit mitä minä sanon. Keväällä tulet hakeen...

Keisarin lähdettyä Jussi työskenteli tavallista kiivaammin. Vasikka ja lampaat lämmittivät mieltä, mutta häntä oli myös koskettanut suomalainen sankaritaru.

– Ei näissä hommissa muu auta niin... Hyvä saa olla joka sille pärjää. Jussi oli suuri idealisti.

Vähä vähältä avartuivat puron rannat. Mutta sitä mukaa kohosivat myös miehen poskipäät. Katse tummeni ja suupieliin vaot syvenivät. Joskus hän keskeytti työnsä ja tuijotti tyhjin silmin eteensä mitään näkemättä. Kunnes hänen silmiinsä sattui kuudessa puikkelehtiva orava. Silloin vallitsi suolla risahtamaton hiljaisuus. Orava vain liikehti. Jäykistyi välillä paikoilleen, kunnes taas kiersi nopeasti puun ja etsi uuden oksan, jolle jäi

istumaan ja ihmettelemään miestä, joka oli alkanut täällä mellastaa. Siinä oli aivan kuin jotakin inhimillistä: vilkasta, uteliasta ja ihmettelevää.

Miehen kasvojen juonteet lientyivät, silmät siristyivät aavistuksen verran, niin kuin niihin olisi ilmestynyt pienen pieni hymyn sarastus.

III

LUMI SULI HIRSILÄJIEN PÄÄLTÄ. Viimeiset pyryt peittivät ne vielä silloin tällöin, mutta jo ennen puoltapäivää suli uusi lumi, ja hirrenkylki höyrysi paljaana. Kevään edistyessä Jussi veisti hirret. Niiden pituus ihmettytti Almaa, samoin kuin joitakin sivullisiakin, jotka silloin tällöin pistäytyivät Jussin työmaalla. Almallekaan Jussi ei selittänyt rakennussuunnitelmaansa. Hän oli vähäpuheinen ja välttelevä siinä asiassa.

– Minkä niitä noin pitkiä tarvitaan?

– Seinään tietysti.

Alma hymyili pientä salaviisasta hymyä. Jussi aikoi tehdä päärakennuksesta tavallista kookkaamman. Alma ymmärsi että tila ei ollut oikeastaan heitä vaan kyläläisiä varten. Joskus Jussikin horjahti pieneen epäasiallisuuteen. Työtähän se lisäsi, mutta sitä Jussi ei ollut koskaan säästänyt.

Koskesta nostetuista kivistä saatiin kivijalka, ja ennen toukoakiaa olivat perushirret paikoillaan. Siitä jo näki, että rakennuksesta tulisi noin kuusitoista metriä pitkä ja seitsemän metriä leveä. Vähän suurellinen siis uudistorpan päärakennukseksi. Toiseen päähän tulisi pirtti, toiseen pakari ja keskelle porstua sekä porstuanperäkamari. Se oli siis aivan vakiintuneen mallin mukainen. Sellaisissa suurin osa Suomen kansaa eli asui ja kuoli.

– Eikö se vähempikin olis riittänyt?

– Mikä siinä on... Mutta vielä tässäkin toisen puheen kuulee nurkasta nurkkaan... Ja menee siinä yksin tein...

Kun päivät pitenivät ja Almalle jäi töiden päätyttyä vielä vähän valoisaa aikaa, hän tuli rakennukselle auttamaan. Hän asetteli sammalia hirsien päälle, ja kun rakennus kohosi korkeammaksi, he nostivat aina iltaisin yhdessä seuraavaksi päiväksi hirret ylös.

Kun kevätilta sitten pimeni, he lähtivät kotiin. Toisinaan he kuitenkin seisoiivat vielä rakennuksella niin kuin pienen hartaushetken pitäen. Ne harvat vuorosanat, joita siinä lausuttiin, koskivat aina ihan asiallisia seikkoja, mutta mieli ei ollut niissä kiinni. Heissä vallitsi sanaton hyvänolon tunne, jonka ruumiin väsymys liensi melkein pä hartaudeksi.

Välillä istutettiin perunat, ja loppuun maahan Jussi kylvi ohraa. Kun maan ylle sitten alkoi levitä violettiin vivahtava viherrys, he katselivat sitä ja puhelivat, ettei missään ole oras vielä niin pitkällä.

Koko kylän keskus oli kartano. Pappilakin sai nöyrytyä sen mahdin rinnalla, sillä kartano oli suuri ja vanha, ja sen omisti oikea paroni. Sen pää-

rakennus sijaitsi puiston keskellä erillään. Puiston ympärillä olivat monet erilaiset ja eri-ikäiset talousrakennukset. Niiden ulkopuolisessa piirissä sijaitsivat renkien ja muonamiesten pienet mökit, ja niiden takana taas harmaat torpat pienten maatilkkujensa keskellä. Tämän piirin ulkopuolella olivat sitten talot, Töyry ja molemmat Pentit, Kylä-Pentti ja Mäki-Pentti.

Jussi seisoj tienvieressä ja odotti lähestyvää paronia. Pelonsekainen kunnioitus kierteli Jussin mielessä, sillä paroni ei ollut ihan verrattavissa ihmiseen. Hän oli jotenkin niin kuin Jumalasta seuraava. Vähän siihen tapaan hän esiintyikin, suorana, jyrkkänä ja kertakaikkisena. Oli vähän samanluontoinen kuin vaarinsa, »Suomen sotamajuri», karkea ja karski mies, josta vanhat ihmiset muistelivat yhtä ja toista. Varsinkin kiroilemisessa hän oli ollut erikoisen lahjakas. Pojanpoika ei ollut sotilas, vaan aivan tavallinen kartanonisäntä. Kaukaa Jussi katseli hänen pystypäistä, kookasta olemustaan ja tuuheata partaansa. Paroni oli muuttanut partamuotinsa Aleksanteri toisen murhan jälkeen poskiparrasta Aleksanteri kolmannen täysiparran mukaiseksi.

Häntä ei juuri vertaisena ohittanut kukaan muu kuin Kylä-Penttin Keisari. Jussi tiesi epämääräisesti että noilla kartanon ihmisillä oli sukutarinakin. Jossakin Saksan sodassa niiden esi-isä oli saanut aatelistarvon, vaikkei se niin mikään erikoinen mies ollut, tavallinen talollinen, niitä sotaratsumiehiä, joita ennen oli. Ja sitten se oli saanut täältä kaksi taloa ihan kenkkikaupalla kuninkaalta, kun niiden omistajat oli hädätetty verojen takia. Talojen nimet kummittelivat vieläkin joissakin peltolohkojen nimissä.

Paroni oli vihainen Jussille jo matkan päästä nähdessään, että tämä aikoi puhutella häntä, eikä hän halunnut tulla häirityksi, sillä hän ajatteli. Ja kun Jussi sitten otti lakin päästään ja kumartaen alkoi esittää asiaansa, katsoi paroni häntä jyrkin, pyörein silmin.

– Kun minä olen kuullu että se Vakkerin pirtti hävitetään. Että jos kartano ei tarvitte niitä tiiliä, niin minä ostasin.

Paroni puhui huonosti suomea. Kieliriidan kiristyessä hän oli alkanut puhua sitä yhä huonommin, ja jos hän jostakin syystä ärtyi, hän ei ollut ymmärtävinään ollenkaan. Jussi sattui pysäyttämään hänet sopimattomaan aikaan, ja niinpä hän saikin vastaukseksi kysymyksen:

- Sinä hajotta Vakkeri pirtti?
- Ei kun ne tiilet minä...jos sais sen muurin.
- Sinä hajotta Vakkeri tiilet?
- Ei kun minä ostasin ne. Kun se pirtti hävitetään.

Nyt alkoi paronille sarastaa. Hän suostui ymmärtämään, katsoi hetken Jussia, käänsi sitten katseensa menosuuntaan ja sanoi:

- Sinä saat tiilet. Sinä neljä päivää ruis poikki.

Ja paroni lähti, taakseen katsomatta, arvelemattakaan mitä mieltä Jussi kaupasta olisi. Tämä ei kuitenkaan pitänyt hintaa suurena, ja vaikka pa-

ronin käytös hänessä herättikin loukkaantunutta kiukkua, sekaantui siihen mielihyvääkin.

Tiiliasia oli siis järjestyksessä. Myös karjan siemen haettiin Kylä-Pentiltä Keisarin lupauksen mukaisesti. Se oli kaunis lahja, ja sillä oli merkitystä enemmänkin. Varsinainen kontrahti oli yhä tekemättä, ja Jussin huolekkaisiin kysymyksiin rovasti oli vain vastaillut että kun hän ensin käy katsomassa. Kevään ehtiessä lämpimämmäksi rovasti tulikin. Hän käveli hiljaa laiskuutensa ja hengenahdistuksensa vuoksi ja katseli jo kaukaa Jussin aikaansaannoksia. Hän hämmästyi, sillä hänen mielikuvansa koko asiasta oli puitteiltaan paljon vaatimattomampi. Ja rovastin mielessä häivyhti suvaitsemattomuuden tunne yritystä kohtaan. Siinä oli jotakin luovattoman suurellista.

– Mutta Johanneshan nyt vallan.

Rovasti istui ähkien hirrelle ja katseli ympärilleen.

– Sinullahan on suuret tuumat. Aiotko rakentaa tänne oikean talon?

– Enhän minä...mutta kun toi kuusikko oli semmosta... Oli niin pitkä puuta.

– No kuinka paljon sinä oikein aiot raivata tänne?

– Minä olen ajatellut että jos nää ojan varret suohon saakka, ja sitten suo...

– Kokonaanko?

– Niin. Jos ehtii ja jaksaa.

– Mutta eikö siinä ole liiaksikin?

– En minä usko... Eihän sitä siitä niin paljon. Heinämaatakin tarvitaan. Jos jonkinmoisen karjan pitää... Kylä-Pentin isäntä anto vasikan ja kaksi karittaa niin kun aluksi.

Rovastilta pääsi pieni yskähdyks. Oikeastaan hyvä tapa olisi vaatinut hänen tekemään tuon lahjoituksen, sillä Jussi oli pienestä pojasta asti ollut pappilassa.

– Antoiko hän? Minkä vuoksi?

Jussi katsoi vähän sivuun.

– Noo, en minä tiedä... Alma on siellä ollu kyllä yhden vuoden palveluksessa... Mutta kai se tän takia... Kun se itte on raivannu niin paljon.

Rovasti köhähti pari kertaa lisää.

– No. Saathan sinä raivata vointisi mukaan. Suota saat ottaa ylös reunoihin asti. Mutta puron varsia et saa raivata leveämmältä kuin jo olet kaatanut. Siitä alkaa vankka metsä. Eikä minulla virkatalon haltijana ole oikein oikeuttakaan antaa sitä raivata.

– En minä sen pitemmälle... Josma tän puheen mukaan saan?

– Onhan siinä kyllä... Siitähän tulee pieni talo... Olisit sinä voinut vaatimattomamminkin.

Jussi oli huomannut rovastin yskähdyksen, ja hän sanoi matalalla, hie-man nuhjaavalla äänellä:

– Niin kyllä... Mutta kun karjaakin... Lampaita ja lehmiä... Kun jo aluunkin sain... Niin kun avuksi...

Rovastin mielessä liikahti pienen pieni ärtymyksen tunne. Hän ei olisi suonut Jussille niin paljon. Se johtui aivan alkeellisesta inhimillisestä kauteuden ja ahneuden tunteesta. Toinen saisi liian paljon. Mutta sitten rovasti voitti tuon tunteen. Ja Keisarin lahja vaikutti siihen ratkaisevasti. Alkeellinenkin sopivaisuuden taju ilmaisi, ettei ollut vieraiden asia auttaa hänen renkiään alkuun. Rovasti nieli näränsä, ja kerran kynnyksen yli päästyään hän liukui vallan mahdollittomaan myöntöväisyyteen. Vasta syksystä vuoden päästä alkaisi taksvärkki. Päivä viikossa jalan, seuraavana vuonna päivä hevosen kanssa, seuraavana vuonna päivä hevosen kanssa ja päivä jalan, ja sitä seuraavana vuonna kaksi päivää hevosen kanssa ja päivä jalan. Sitä korkeammalle se ei sitten nousisi. Ei ainakaan niin kauan kun hän pappilaa hallitsisi. Ja siitä tehtäisiin oikein paperi joka pitäisi hänen kuolemaansa asti.

Sitä sanoessaan rovasti tuntui huokaavan. Hän poti hengenahdistusta, ja hiljaksen oli kuoleman uhka alkanut pesiytyä hänen mieleensä.

Jussi oli hyvillään. Hän esitteli rovastille mitä aikoi tehdä, mutta varovasti ja vaikeuksia näkyviin kasaten. Ei rovastin pitänyt luulla, että tämä liian helppoa olisi. Ja rovastinkin laiska mielikuvitus virkistyi. Lähtiessään hän oli suorastaan myötämielinen torpparinsa suunnitelmille. Ajattelipa mennessään ohimennen asiaa laajempienkin näköalojen yhteydessä:

– Sellaisia miehiä tarvitaan... Sellaisia tämä maa kaipaa... Häntä täytyy auttaa. Ja niin...miksikä ei... Mitäpä minä hänestä hyötyisin... Miksi minä enää...hoh, hoh...

IV

YKSIN JUSSI RAKENSI HIRSIKEHIKON. Mutta kesä alkoi kääntyä lopuilleen, ja yhä selvemmäksi kävi, että jos tähän rakennukseen syksyllä muuttettaisiin, niin hän tarvitsisi apua. Takstoolien laittaminen olisi yksin hankalaa, ja muurarin hän tarvitsisi joka tapauksessa, sillä sitä työtä hän ei ollut milloinkaan tehnyt. Jussi mietti ja venytti asiaa. Oli yksi mies, joka olisi itsestään selvä auttaja itse työn puolesta. Kivivuoren Otto. Mutta Jussi epäröi.

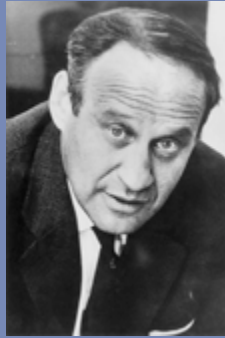
Ottoa Almakin ehdotti, mutta Jussi mutisi:

– Sillä on sitä sanomista.

– Antaa sen sanoo.

Niin. Tosi oli että jos Otolla oli hyvä suu, niin kädet olivat vielä paremmat, ja Jussi taipui lopulta. Hän lähti Kivivuoreen.

Kivivuori oli kartanon torppa. Vuorta sen lähettyvillä ei ollut, mutta kiviä kyllä. Asuinrakennus oli pieni ja harmaa mutta jollakin tavoin linjakas. Pienien kuusiruutuisten ikkunoiden vuorilaudat olivat ruskeaksi

WSOY:N KUVA-ARKISTO

Väinö Linnan suurteos *Täällä Pohjantähden alla* on piirtynyt suomalaisten muistiin lähihistorian näkemyksellisenä kuvauksena. Sen sivuilla syrjäinen hämäläiskylä elää alkuvoimaista, maanläheistä elämäänsä kansamme suurina murroskausina.

Trilogian ajallisina rajakohtina ovat helmikuun manifestia edeltänyt vuosikymmen, josta edetään torppariperheiden tragedian kautta kansalaissotaan ja Suomen itsenäisyyden vuosikymmeneen aina 1950-luvulle saakka. Varttuneempi lukijapolvi tuntee katselevansa silmästä silmään omiakin kokemuksiaan, nuoremmille avautuu ennen tuntemattomia näkymiä kansakunnan kulkemalta tieltä.

ALKUPERÄISPÄÄLLYS ALFONS EDER

	 9 789510 435724
www.wsoy.fi	84.2 ISBN 978-951-0-43572-4